

Op de Hoogte

Jaargang 29 nr.1, maart 2023

Op de Hoogte

IVN Walcheren - Jaargang 28 nr. 1, maart 2023

Redactioneel

Een tijdje terug liep ik langs een weggetje waar ik regelmatig loop en plotseling bevond ik me in speels gezelschap en het spel was begonnen. Een roffel: we waren Annemaria koekoek aan het spelen, dus ik wist was me te doen stond. Direct stilstaan en gelukkig had ik een helder moment en keek naar boven tijdens m'n pose. Zie daar, het was Sam de (grote bonte) specht. Als je Sam zou kennen dan zal het je niks verbazen dat hij het spelletje direct veranderde in verstoppertje. Want hij vloog over me heen naar de volgende boom om vervolgens achter een tak te verstoppertje. Ik vond dat ik had gewonnen. Ik had hem immers gezien, maar daar hebben Sam en ik wel vaker onenigheid over.

Ik heb ook nog een klein verhaaltje over Rutger, de reiger. Ik zag hem een tijdje terug in de kou naast een bevroren slootje staan. Je zag aan z'n gezicht dat hij echt zin in een lekker visje had, maar het zou toch nog enkele dagen duren voordat het weer zou dooien. Echt een sneu gezicht, maar ik kon niet tot hem doordringen dat hij beter ergens uit de wind kon gaan staan. Dat is Rutger ook weer ten voeten uit: koppig als een ezel. Het zit wel een beetje in de familie trouwens. Enkele weken later kwam ik z'n opa tegen, Reinout. Hij zat niet eens op hap-afstand van het water en z'n kuif waaide alle kanten op. Het was niet om aan te zien. Ik twijfelde eventjes of ik hem naar het water zou begeleiden. Maar daar is met Reinout al helemaal geen beginnen aan. De koppigheid heet Rutger van geen vreemde. Ik denk dat hij daar nog steeds wacht totdat het waterpeil weer omhoog gaat.

Soms bouw je al snel een band op met de natuur die je tegenkomt. Wat ik altijd een leuke website vind in de lente is beleefdelente.nl. Daar kun je live-camerabeelden zien van diverse vogelnestjes. Als je dat een tijdje volgt, dan begin je ze steeds beter te kennen. Neem maar eens een kijkje. De leukste momenten kun je gelukkig terug kijken.

Namens de redactie,
Arjen Faasse

Bij de voorpagina

Soms moet je er wat voor over hebben om een mooie foto te maken. Het lijkt net alsof Jeike Lammers in de sloot is gesprongen om deze foto te maken. Een mooi stukje natuur vanuit een ander perspectief.

Aan deze uitgave werkten mee:

Angelique de Cock	Arjen Hartog	Bas Wattel
Carlien Klootwijk-van Dis	Christien Labruijère	Heleen Mols
Henk Sijsenaar	Jeike Lammers	Johan
		Antheunisse
Len Kapteijn	Margot Quist	Marja Horrevoets
Monique van Kootwijk	Peter Boelee	Onze bezorgers

Colofon

Op de Hoogte Maart 2023 is een uitgave van IVN Walcheren* voor leden en relaties. Oplage ca.190 exemplaren. Op verzoek ook op papier.

Redactie: Angelique de Cock en Arjen Faasse, e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl.

Distributie: Wim van Strien; e-mail: wvstrijs@zeelandnet.nl

Geen Op de Hoogte ontvangen? Mail dan even naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl. Het volgende nummer komt uit rond 25 mei 2023; kopij aanleveren vóór 11 mei 2023.

~~~  
\*IVN Walcheren is een afdeling van IVN (Instituut voor natuur-educatie en duurzaamheid), actief in voorlichting en educatie op natuur- en milieugebied en heeft (huisgenoot-)leden; contributie € 25 resp. € 12 per jaar. Voor hen zijn activiteiten gratis of tegen gereduceerd tarief.

Ledenadministratie: Theo Hendriks, penningmeester; zie voor adresgegevens "Bestuur & Werkgroepen". Contributiebetaling vindt plaats via incasso of betaling a.d. hand van een factuur op bankrekening NL02ABNA0213302942 van IVN.

~~~  
*Website www.ivn.nl/walcheren; IG: IVN_Walcheren; Facebook: <https://www.facebook.com/ivn.walcheren/>

~~~
Druk: Editoo Arnhem

Bestuur en werkgroepen

Dagelijks Bestuur:

Voorzitter: Vacant

Secretaris: Carlien Nijdam,

e-mail: secretariaat@ivnwalcheren.nl.

Penningmeester: Theo Hendriks,

e-mail: penningmeester@ivnwalcheren.nl.

Algemeen bestuur:

(naast het Dagelijks Bestuur)

Heleen Mols, e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Willy Verhage, e-mail: waverhage@zeelandnet.nl

Arjen Faasse, e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl

Werkgroepen:

Natuurpaden: coörd. Johan Antheunisse; tel. 0118 628814;
e-mail: milijobo@zeelandnet.nl.

Excursies: alg. coörd.: Heleen Mols;

e-mail: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Cursussen: Vacant

Duurzaamheid: Jack Molkenboer;

e-mail: JackMolkenboer@hotmail.com.

Communicatie:

- - **Kwartaalblad voor leden en relaties Op de Hoogte:**

e-mail: opdehoogte-walcheren@ivn.nl

Angelique de Cock en Arjen Faasse.

- - **Website:** Joop Weijland, e-mail:

webmaster.walcheren@ivn.nl.

- - **Facebook:** Angie van Goethem; @IVN_Walcheren;

e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl.

- - **Instagram:** Marja Horrevoets; @IVN_Walcheren;

e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl.

- - **Public relations:** Vacant

e-mail: communicatie@ivnwalcheren.nl.

Het zijn dan wel exoten, de halsbandparkieten, maar dat doet niks af aan de mooie kleur van hun verenkleed; foto Jeike Lammers

Wil je een handje helpen?

Alle dingen die we doen als afdeling, komt uit de handen van de vrijwilligers tezamen. Wil je daar ook een steentje aan bijdragen? Doe dan een berichtje naar het bestuur (zie contactinfo op p.3), dan kunnen we kijken hoe we het in het vat gaan gieten. De hulp wordt zeer gewaardeerd! Wil je liever iets concreets? Kijk dan eens naar de onderstaande vacatures:

PR

We merken dat naast de social media, dat de traditionele kanalen, zoals de bode en de krant, misschien wel het beste werken om de mensen te bereiken. We zijn op zoek naar iemand die de communicatie naar deze media op zich wil nemen. Je verzorgt dan de verspreiding van de promotie van de activiteiten naar de verschillende media. En misschien heb je ook nog wel tips hoe we de communicatie nog kunnen verbeteren?

IVN Routes app

We zouden de natuurliefhebbers in Zeeland ook graag de mooie wandelingen in Walcheren vanuit het natuurspectief willen laten beleven. Daarom zijn we op zoek naar iemand die wil helpen om de natuurpaden in de digitale omgeving te zetten. Met de natuurpadengroep kunnen mooie routes worden geselecteerd. We beginnen gewoon klein. Als we het onder de knie hebben en de mogelijkheden weten, kijken we samen verder.

Activiteiten in de Bevelanden, Schouwen-Duiveland, Tholen en Zeeuws-Vlaanderen

We zouden graag onze buurafdeling De Zeeuwse Delta willen helpen om meer activiteiten op de kaart te zetten. Want er is ook daar zoveel moois te zien! Misschien woon of werk je er en weet je nog wel een mooi plekje om een (kleine) activiteit te organiseren. Ons bestuur en Brenda van het kantoor in Goes kunnen je ondersteunen hierin. Lijkt je dit wat of heb je vragen? Laat het dan weten aan Brenda de Schipper, b.de.schipper@ivn.nl of het secretariaat.

Even voorstellen... - Marja Horrevoets

Beste IVNers,

Bij deze wil ik me graag even voorstellen. Mijn naam is Marja Horrevoets en ik woon in Vlissingen. Ik ben al behoorlijk lang lid van IVN, maar nooit erg actief, eigenlijk vooral consumerend.

Ik heb me nu opgeworpen om de Instagram-account te gaan verzorgen. Ik hoop met dit medium ook wellicht wat jongeren te bereiken, want wat vers bloed is altijd goed lijkt mij.

Ik zal regelmatig foto's posten die ik op mijn wandelingen maak en ik zal de activiteiten onder de aandacht brengen. Ik hoop zelf ook aan een aantal activiteiten mee te doen en kan dan mooi wat foto's maken. Maar het zou ook fijn zijn als jullie foto's aan mij sturen zo nu & dan zodat ik deze kan gebruiken.

Ik zal rekening houden met het feit dat niet iedereen herkenbaar op social media wil. Ik zal daar zo goed mogelijk zorg voor dragen. Fotograferen is niet per se mijn "ding". Ik probeer gewoon een impressie weer te geven: lekker weer, ontspruitend groen, de natuur zoals die zich voor doet.

Tot ziens in de mooie Walcherse natuur,

Vriendelijke groet,
Marja

Persoonlijk verslag van Len

Len Kapteijn

Lieve mensen,

Dit was dan de laatste keer dat ik een ALV meemaakte als voorzitter.

Vandaag leg ik de voorzittershamer neer. Ik zou hem dolgraag aan een opvolger gegeven hebben, maar dat is niet gelukt. Dat vind ik heel jammer, maar de bestuursleden die blijven hebben mij verzekerd dat ze dat varkentje wel gaan wassen. Ik ken ze intussen goed genoeg om daar alle vertrouwen in te hebben.

In 2016 ben ik als voorzitter begonnen. De situatie was zo dat de voorzitter van het lopende bestuur zijn hamer over de schutting had gegooid toen er op een ALV vergadering naar zijn smaak te weinig animo van de leden was. De sfeer in dat bestuur was al niet al te best, begreep ik en dat was de spreekwoordelijke druppel.

Maar een vereniging zonder bestuur mag niet van de KvK. Er kwam een groepje wijze IVN-ers die zich over de situa-

tie boog, telefoontjes pleegde en een vragenlijst rondstuurde. Op de vergadering n.a.v. dat alles werd er een nieuw bestuur geformeerd. Gelukkig stelde Jaap zich herkiesbaar, hij was penningmeester en werd dat bij ons weer.

De secretarisfunctie bleef het langst vacant, waarop Annet zei dat wel even wilde doen, want dan kon er in ieder geval gestart worden. Dat 'even' van Annet heeft gelukkig jaren geduurd, ze vond het veel te gezellig bij ons om weg te gaan. Ook Janneke kwam in dat bestuur. Ze was nog bezig met de NGO, waarvan ik in de begeleiding zat.

Als eerste taak zag ik voor mezelf het creëren van een team, dus: elkaar leren kennen, iets weten van elkaars achtergrond, van de ambities i.v.m. het IVN, verwachtingen over en weer. Eigenlijk wou ik dat de bestuursvergadering iets zou worden waar je met plezier naar toe zou gaan i.p.v. een noodzakelijk kwaad.

Volgens mij is dat gelukt, we hebben hard gewerkt, maar ook heel veel gelachen.

Toen Hans-Peter het bestuur verliet waren we altijd nog met vijf, maar toen ook Baukje haar termijn erop had zitten wilden we toch graag versterking. Tot onze grote vreugde meldde zich ene mijnheer Faasse aan. We ontvingen hem met het voltallige bestuur en na een uitgebreid gesprek ging hij weg met het voornemen om contact te maken met Henk over meewerken aan OdH en als kandidaat algemeen bestuurslid. In beide functies heeft Arjen zich heel snel ingewerkt. Hij nam de redactie van OdH op het verzoek van Henk over, hij vertegenwoordigde ons bij de Landelijke Raad en was trouw op iedere bestuursvergadering. Intussen heeft Arjen in zijn privéleven een grote carrière-switch gemaakt van de financiële wereld naar de zorg en doet hij de NGO. Reden voor mij om hem een beetje af te remmen, want aan een burn-out heeft niemand iets.

Na jaren nam Annet dan toch afscheid als secretaris, maar bleef nog als algemeen bestuurslid. Magda bood zich aan om op interimbasis het secretariaat voor haar rekening te nemen.

Intussen hadden we te maken met corona. Vooral de eerste lockdown was voor iedereen onwerkelijk, alles lag stil, agenda's waren eensklaps leeg, gelukkig mochten wij nog naar buiten en wandelen was dan ook het enige wat kon. Geen excursies, geen vergaderingen, niks.

In mijn persoonlijke leven voltrok zich in die tijd ook een ramp. Onze dochter werd gediagnosticeerd met kanker. Dat proces duurde 9 maanden en op 16 juli 2021 overleed ze.

Tijdens dit alles meldden zich Carlien en Heleen aan om ons bestuur te willen versterken. Na gesprekken werd Carlien onze secretaris en ging Heleen zich bezig houden met de excursies.

Arjen zorgde ervoor dat we via teams toch konden vergaderen en zo hobbelden we die gekke tijd door. Gelukkig kunnen we nu weer gewoon fysiek bij elkaar komen en dat bevalt mij in ieder geval heel veel beter.

Vorig jaar moesten we afscheid nemen van Jaap, vele

jaren onze penningmeester, een mensenmens met een groot hart en veel gevoel voor humor. Hij bracht nogal eens een vrolijke noot in het geheel. Op mijn herhaalde oproep in de persoonlijke verslagen reageerde Theo en werd hij de nieuwe penningmeester en daar zijn we heel blij mee. De penningen zullen zeker in goede handen zijn bij hem, maar dat hij ook heel jolig kan zijn zagen we in de laatste bestuursvergadering. Als laatst aangekomen bestuurslid is Willy bij ons aangeschoven, nog zonder duidelijk omschreven taak, maar dat zal zich wel uit kristalliseren.

Last but not least wil ik Janneke noemen. Zij, Jaap en ik waren er vanaf ons begin bij. Janneke bemoeide zich met de cursussen. Het is jammer dat de laatste cursus waar ze zich voor ingezet heeft, de klimaatcursus, niet door ging door gebrek aan belangstelling, maar dat leverde ons wel een goede spreker voor de afgelopen nieuwjaarsbijeenkomst. Janneke en ik kenden elkaar al o.a. doordat onze zeilboten naast elkaar in de haven lagen. Ik was dan ook dolblij dat ze zich aanmeldde destijds, eerst voor de NGO, later als bestuurslid in het nieuw te formeren bestuur. Ze vond zich te oud, maar ze is maar een half jaartje ouder dan ik, dus daar kwam ze niet mee weg. Maar nu vinden wij onszelf allebei te oud en maken we plaats voor jongeren.

Een van de leukste dingen die ik in het kader van het IVN gedaan heb is het voorbereiden van het lintje voor Johan.

Het idee was van Henk en viel in ons bestuur direct in de smaak. Niemand had ervaring met de procedure en ik zou beginnen met uit te zoeken hoe dat in zijn werk ging. Ik kan jullie vertellen dat je heel veel gedaan moet hebben voor je daarvoor in aanmerking komt. Ik ging me dus verdiepen in het leven van Johan. Ik kwam erachter dat hij voor de atletiekwereld in Zeeland net zo veel gedaan heeft als nu voor het IVN. Er waren tijden dat ik met Johan naar bed ging en weer op stond. Regelmatig contact ook met Yvonne, zijn vrouw. En het is ons gelukt, Johan heeft zijn verdiende lintje gekregen. Helaas ook in coronatijd, dus geen geheimzinnige bijeenkomst voor het verrassingseffect, maar door de burgemeester thuis. Annet en ik waren erbij met een mooie struik voor ridder Johan.

Maar allereerste optreden als voorzitter was de film 'De Oostvaardersplassen' in de Kloveniersdoelen, en nu zijn we hier weer, weer met een film 'Onder het maaiveld' en zo is de cirkel rond.

Ik kan alleen maar zeggen dat ik een fijne tijd gehad heb bij het IVN. Heel veel leuke mensen ontmoet, allemaal mensen waar de wereld een beetje beter van wordt. Met een team samenwerken om iets voor elkaar te krijgen is fijn en verrijkend. Ik bedank iedereen die daarbij aanwezig was. Ik wens onze IVN Walcheren alle goeds,

Len Kapteijn.

Activiteitenoverzicht

Andere activiteiten in het kort

In het onderstaande overzicht willen we aandacht geven aan de andere natuuractiviteiten in de buurt. Kijk voor meer en de laatste informatie op de website van de desbetreffende organisatie.

Het Zeeuws Landschap

Informatie: <https://www.hetzeeuwselandschap.nl>

Vogelexcursie Sint-Laurens Weihoek: **25 maart, 22 april, 20 mei**

Beach Cleanup: het groene strand van Oranjezon: **12 april, 17 mei**

Dauwtrappen in Oranjezon: **20 april**

Bloemen en insecten in Oranjezon: **1 mei**

Plantenexcursie in Oranjezon: **12 mei**

Beleef Oranjezon: **19 mei**

Polderhuis Westkapelle

Informatie: <https://www.polderhuiswestkapelle.nl/nl/activiteiten/agenda>

Vogelexcursie Noordervroon: **15 april, 13 mei**

Wandeling door de tijd over Westkappelse dijk, duin en kreek: **4 mei, 17 juni**

Geheimen van het getij: **17 mei, 3 juni**

KNNV

Informatie: <https://walcheren.knnv.nl/agenda/>

Strand Monitoring Project Neeltje Jans

Informatie: Elly Jacobusse 06 29 83 58 16, of mailen naar ellyjacobusse@gmail.com

25 maart, 8 april, 22 april, 8 mei, 22 mei, 6 juni

Maandagmiddagwandeling

3 april, 1 mei, 5 juni

Plantenwerkgroep

21 maart, 4 april, 18 april, 2 mei, 11 mei, 18 mei, 25 mei, 1 juni, 8 juni, 15 juni

Overig KNNV

Symposium "Negentig jaar natuurstudie en natuurbescherming in Zeeland": **15 april**

Vroege vogels in Oranjezon: **22 april**

Excursie Schor Alteklein: **3 juni**

Natuur in de stenen stad

Natuur in de stenen stad: Stoepplantjes - zaterdag 29 april 10.00 uur en zondag 27 augustus 14.00 uur

De natuur is dichterbij dan je denkt, ook midden in de stad. Een groene omgeving in de stad draagt bij aan de biodiversiteit en biedt verkoeling. Dat geldt voor aangeplant groen, maar zeker ook voor planten die spontaan verschijnen tussen de stenen, langs huizen en in boomspiegels. Vaak worden deze planten negatief als onkruid benoemd en weggehaald, maar de benaming stoepplantjes is beter. Want daar waar deze plantjes niet in de weg staan, leveren ze een bijdrage aan de vergroening van de stad en biodiversiteit. Ben je benieuwd welke stoepplantjes er in Middelburg te vinden zijn, ga dan eens mee met deze excursie op zaterdag 29 april of zondag 27 augustus o.l.v. een IVN-natuur-gids.

De prachtige wilde kardinaalsmuts ; Foto door Wildfeuer (CC BY 2.5)

Natuur in de stenen stad: Vruchten en zaden - zondag 8 oktober 14.00 uur.

De natuur is dichterbij dan je denkt, ook midden in de stad. Een groene omgeving in de stad draagt bij aan de biodiversiteit. In de herfst maken planten zich klaar voor de winter: de meeste bloemen zijn uitgebloeid en de bladeren van de bomen verkleuren en vallen af. Maar er is ook juist in de herfst nog van alles te vinden: Vruchten, zaden, nootjes, peultjes en besjes. Ben je benieuwd wat er zoal te zien is, ga dan mee met de excursie op zondag 8 oktober o.l.v. een IVN-natuurgids.

Het vertrekpunt voor de excursie is: vanaf de muziektent in het Molenwaterpark, Middelburg. De wandeling zal ongeveer 1,5 duren.

Kijk ook eens bij de rondleiding “Langs monumentale bomen” voor andere data van natuurexcursies door de binnenstad van Middelburg.

Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag ter plekke gepast contant betalen aan de gids.

“Natuur en een vleugje Oranjecultuur”

De buitenplaats Overduin, aan de Koningin Emmaweg in Oostkapelle is één van de weinige Walcherse buitenplaatsen die nog zeer goed bewaard is gebleven. Aan de zuidkant van de weg bevinden zich de in oude luister herstelde gebouwen van deze buitenplaats en het in landschapsstijl aangelegde historische park. Aan de noordkant is het bij de buitenplaats behorende Oranjabos, met prachtige, zeer oude bomen en de markante Prinsevijver: een restant van een oude kreek die naar het noorden in de zee uitstroomde. Samen bezitten ze een unieke natuur en vertegenwoordigen ze een bijzondere cultuur- en historische waarde voor en van Walcheren.

IVN Walcheren mag ook in 2023 weer een aantal excursies verzorgen op deze bijzondere plaats. Wilt u ook eens mee met deze excursie o.l.v. een gids, dan kunt u zich aanmelden voor één van de volgende data:

Datum	Tijdstip
Woensdag 5 april	14.00 uur
Maandag 29 mei	10.00 uur
Woensdag 28 juni	14.00 uur
Woensdag 2 augustus	10.00 uur
Zaterdag 9 september	14.00 uur
Zaterdag 28 oktober	14.00 uur

Het vertrekpunt voor de excursie is: het eerste hek van Overduin aan de rechterkant van de Koningin Emmaweg (gezien vanaf Vrouwenpolder in de richting van Oostkapelle). De wandeling zal ongeveer 1,5 duren.

Let op: Met de auto parkeren is bij het vertrekpunt niet mogelijk. U kunt op de fiets komen of de auto parkeren op de parkeerplaats bij Oranjezon (betaald parkeren) en dan is het ± 10 minuten lopen langs de Koningin Emmaweg richting Oostkapelle.

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis. Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids. Vooraf verplicht aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl. Het aantal deelnemers is beperkt.

De orchideeën van de Schotsman

De Schotsman is een gebied met een rijke flora en fauna. Door de verschillende samenstellingen van de grond – van drassige veengrond tot zandgrond – is er het hele jaar door een grote verscheidenheid aan wilde planten te zien. Zo groeit er op de zanderige plaatsen bijvoorbeeld muurpeper (als je hieraan proeft, vergeet je het nooit meer), het duizendguldenkruid (hoe komt dit eigenlijk aan zijn naam?), maar ook de kleine ratelaar. In het voorjaar zingt de nachtegaal het hoogste lied in het natuurlijke en weelderige struikgewas zoals liguster, duindoorn en vlier.

Er komen in het hele gebied verschillende soorten orchideeën voor, een bijzondere plantenfamilie die er vreemde gewoonten op nahoudt. Vooral in de maanden juni en juli zijn ze volop aanwezig. Wat later bloeit ook de parnassia; een beschermd plantje dat vaak samen met orchideeën groeit. Op de nattere plaatsen zijn flinke kussens van spagnum-mos te bewonderen en zelfs zonnedaauw, een vleesetend plantje, groeit er naast de echte koekoeksbloem.

Wilt u de orchideeën en de bijzondere planten van de Schotsman ook eens bekijken, ga dan mee met een excursie o.l.v. een IVN-natuurgids op woensdag 14 juni of 12 juli; beide om 14.00 uur.

Vertrekpunt: Nog nader te bepalen!

Parkeerplaats surfschool (bij de laatste overgang naar het strand) aan de Veerse dam (Let op: betaald parkeren) of parkeerplaats SBB.

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis.

Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids.

Bijenorchis

IVN-Basicursus Natuurfotografie in 2023

Arjen Hartog

In het voorjaar van 2023 organiseert IVN Walcheren de Basicursus Natuurfotografie. De cursus is bedoeld voor mensen die iets meer willen dan alleen maar een plaatje schieten in de natuur. Wanneer je een spiegelreflexcamera of een andere camera hebt met de mogelijkheid om diafragma en sluitertijd zelf in te stellen, dan kan je al deelnemen. Zeker nu er een werkgroep Natuurfotografie opgestart wordt binnen IVN Walcheren.

Berry van der Haar en Arjen Hartog begeleiden de deelnemers om op een andere manier naar de natuur te kijken en hiervan mooie foto's te laten maken. Tijdens een drietal woensdagavonden wordt de theorie uitgelegd met veel voorbeelden.

Na iedere theorieavond volgt op zaterdag een praktijkmorgen. Op deze zaterdagmorgen kan je gelijk het geleerde in praktijk brengen. De cursusleiders staan je dan met raad en daad bij.

De cursus bestaat uit 3 theorieavonden (19.30 u – 22.00 u) en 3 praktijkmorgens (09.00 u – 12.00 u). De theorieavonden zijn in 2023 op de woensdagen 1 maart, 15 maart en 29 maart.

De praktijkmorgens op de zaterdagen 4 maart, 18 maart en 1 april.

De theorieavonden worden (waarschijnlijk) gehouden in Middelburg. De precieze ruimte wordt later bekend gemaakt.

De onderwerpen zijn onder andere: apparatuur, scherpste – diepte, compositie en fotobespreking. De opgedane kennis wordt in praktijk gebracht op wisselende locaties op Walcheren.

Voor deze Basicursus Natuurfotografie kunnen zich maximaal 10 deelnemers inschrijven. Het inschrijfgeld is € 70 voor leden van IVN Walcheren en € 90 voor niet-leden. Inbegrepen zijn koffie/thee, digitale reader in kleur, theoretische uitleg, begeleiding bij het praktische werk en bespreking van je foto's.

Aanmelding en informatie bij Arjen Hartog
(a.m.hartog@gmail.com of 06-33742545)

Wandeling ‘Langs Monumentale bomen’

Middelburg is een monumentenstad, maar niet alleen van stenen monumenten. In de binnenstad zijn ook veel monumentale bomen te vinden, zoals oude beuken, paardenkastanjes en de bekende, prachtige vleugelnoot om er maar een paar te noemen. Bomen zijn onmisbaar in een stad; ze bieden schaduw en verkoeling in de zomer, geven kleur en rust, vangen stof en uitlaatgassen op en voorzien ons van zuurstof. En sommige bomen al decennia- of eeuwenlang. Deze monumentale bomen hebben hun eigen geschiedenis en maken zó een stad interessant en levendig.

Bent u ook benieuwd naar het verhaal van deze bomen, ga dan eens mee met een excursie o.l.v. een IVN-natuurgids op één van de volgende data:

Datum	Tijdstip
Zaterdag 25 maart	13:30 uur
Zaterdag 15 juli	13:30 uur
Zaterdag 2 september	13:30 uur

Het vertrekpunt voor de excursie is: vanaf de markt voor de “Drukkerij”, Middelburg. De wandeling zal ongeveer 1,5 duren.

Kijk ook eens bij de rondleiding “Natuur in de stenen stad” voor andere data van natuurexcursies door de binnenstad van Middelburg.

Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag ter plekke gepast contant betalen aan de gids. Vooraf graag aanmelden bij activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Excursies Nollebos/Westduin

Bijna een eeuw geleden, begon op initiatief van toenmalig burgemeester van Woelderen, de aanleg van het Nollebos, dat bedoeld was als sociaal park voor de bewoners van Vlissingen en omgeving. Sindsdien hebben de geschiedenis en de natuur het park gevormd tot een veelzijdig en waardevol gebied met een rijke flora en fauna. In alle jaargetijden valt er wel iets te beleven in dit parkachtige bos, waar ook de invloed van zoute kwel nog te merken is.

In het voorjaar bloeien er planten zoals de Italiaanse aronskelk, gele dovenetel en fluitenkruid. Ook is de zang van de vele vogels die er verblijven dan goed te horen. In het aangrenzende duingebied en op de dijk zijn in de zomer planten zoals zeeraket, zeekool en de teunisbloem te zien. In het najaar zal de wandeling in het teken staan van het seizoen en de kreken.

Bent u ook benieuwd wat er allemaal te zien is in dit gebied, gaat u dan eens mee met een excursie o.l.v. een

Datum	Tijdstip	Thema
Zondag 16 april	10.00 uur	De lente ontwaakt
Vrijdag 12 mei	19.00 uur	Vogels in het Nollebos
Vrijdag 11 augustus	19.30 uur	Zomeravond
Zondag 17 september	10.00 uur	Nazomer
Vrijdag 20 oktober	14.00 uur	Herfst hangt in de lucht
Zondag 12 november	14.00 uur	De kreken in het Nollebos

IVN-natuurgids op één van de volgende data:

Het vertrekpunt voor de excursie is: vanaf de parkeerplaats Zwanenburg (bij de sauna) aan de Zwanenburgseweg, 4384 JA Vlissingen. De wandeling zal ongeveer 1,5 duren.

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis. Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids.

Kijk altijd voor de laatste informatie op de website of facebook.

Op zoek naar beschermde huisgenoten

Bas Wattel

Verschillende beschermde diersoorten wonen, soms zonder dat wij het weten, gezellig bij ons in huis. Sommige vogel- en vleermuissoorten kiezen onze huizen, kerken of flatgebouwen als verblijfplaats, of om jongen groot te brengen. Daar hebben wij helemaal geen last van, sterker nog we hebben er juist baat bij! Zonder gierzwaluwen en vleermuizen bijvoorbeeld zouden wij veel meer last hebben van muggen.

Wil je meer weten over deze dieren, waarom ze juist gebouwen kiezen om in te wonen en hoe we ze kunnen helpen? Ga dan mee op zoek naar onze “beschermde huisgenoten” in de binnenstad van Middelburg. Verder kan ik jullie wat vertellen over het onderzoek naar deze dieren en waarom ze precies beschermd zijn.

Tijdens de excursie wil ik samen met jullie gaan kijken naar de gierzwaluwen, huismussen en vleermuizen. We kunnen deze dieren het beste rond zonsondergang vinden, het is dus handig om een verrekijker en zaklamp mee te nemen!

De excursie start op woensdag 12 april om 19:30 tot 21:30. Vertrek vanaf de muziektent op het Molenwater. Er zijn geen kosten verbonden aan de excursie.

Wandelingen in Park Toorenvliedt

Het kasteeltje in park Toorenvliedt dateert uit 1726. Al wandelend door het park, dat eind 18e eeuw is aangelegd in de Engelse landschapsstijl, verwonderen we ons over de vele natuur- en cultuurwaarden van de buitenplaats. Wat is er in die 300 jaar gebeurd? U kunt het zelf beleven samen met een natuurgids van IVN Walcheren die u veel kan vertellen over de natuur, de historie en de ontwikkelingen in het park.

Als de omstandigheden rondom de vogelgriep het mogelijk maken, bezoeken we tijdens de wandeling ook de Vogel- en Zoogdieropvang De Mikke. De opvang ligt daar, waar ooit het openluchttheater van Middelburg was. Elke excursie wordt er een ander thema uitgelicht. In 2023 zijn er wandelingen op de volgende data: (Kijk altijd voor de laatste info op de website of facebook).

Het vertrek is vanaf de ingang van het park aan de Koudkerkseweg bij het landingsmonument (Buffalo-voertuig); De wandeling duurt ongeveer 1,5 uur.

Graag voordien aanmelden op: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

Eenden in een vijver

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis. Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids.

Woensdag 12 april 15.00 uur: "Kijk! Een Kwak"

Ga mee op zoek naar de Kwak en leer hoe deze geheimzinnige vogel in park Toorenvliedt is terecht gekomen. En wat doet ie daar nu? Heeft u een verrekijker? Neem mee! Want we hopen behalve de Kwak natuurlijk nog veel meer te zien en te horen.

Zaterdag 6 mei 6.00 uur: Vogelexcursie "Vroeg uit de veren" (deel 2)

Een leuke tocht door het ontwakende park, waar de vogels zo vroeg al actief fluiten. Beginnend in het donker horen we de vogels met ieder hun eigen kenmerkende zang wakker worden. En, als het lichter wordt, kunnen we ze zien zitten in de bomen die nu nog niet vol in blad zijn.

Dit is het tweede deel van de twee vogelexcursies die IVN organiseert in twee verschillende, maar dicht bij elkaar liggende gebieden. De eerste is op zaterdag 22 april in Ter Hooge. Voor een vergelijking tussen de twee gebieden, is het leuk om aan beide excursies deel te nemen, maar dit hoeft niet. Aanmelden voor deze vogelexcursies is, zowel in Ter Hooge als in Park Toorenvliedt, wel noodzakelijk i.v.m. een maximum aantal deelnemers.

Zaterdag 13 mei 14.00 uur: "Voorjaar in het park" (aangepaste excursie)

IVN wil graag de natuur toegankelijk maken voor iedereen en organiseert daarom een aangepaste excursie in Ter Hooge. Op zaterdag 13 mei kan er met de gids een leuke wandeling door het park gemaakt worden, waarbij iedere deelnemer welkom is, maar er een aangepaste route gevolgd zal worden die ook geschikt is voor minder-valide deelnemers.

Vrijdag 16 juni 19.00 uur "Lekker lang licht"

Nog even en het is de langste dag van het jaar. Alles staat fris in het blad en verschillende planten en bomen bloeien. Op een zonnige dag zwermen er vlinders en libellen en ook de verschillende vogels in het park laten van zich horen.

Zaterdag 8 juli 13.30 uur: "Zomertijd"

De natuur is op haar hoogtepunt. Alles is vol en veel. Bijen en andere insecten zorgen voor een waar zoemkoor in de vele bloeiende struiken en bloemperken.

Dinsdag 12 september 15.00 uur: "Nazomerlicht"

Nog even genieten van de nabloei van sommige bomen en planten. Ook deze fase kent mooie taferelen. Vlinders op zoek naar nectar en vogels genietend van de bessen in de struiken. Het zachte nazomerlicht geeft het park een bijzondere sfeer.

Woensdag 18 oktober 13.30 uur: "Herfst hangt in lucht"

De dagen worden korter. De zon krijgt steeds minder uren van de dag en schijnt zwakker. Bomen, planten en dieren bereiden zich voor op een ander seizoen. Paddenstoelen verschijnen en bladeren beginnen te verkleuren. De geur van vochtige aarde en het kruidige van afgevallen bladeren wisselen elkaar af. De herfst komt eraan!

Zaterdag 4 november 13.30 uur: "Walcheren bevrijd"

In het park bevinden zich ook bunkers uit de Tweede Wereldoorlog. Geen mooi, maar wel een historisch gezien, interessant onderdeel van het park. Tijdens deze excursie zal het accent liggen op de sporen uit de Tweede Wereldoorlog.

Symposium ‘90 jaar natuur- studie en natuurbescherming in Zeeland’

Save the date: 15 april 2023 (11.00–16.00 uur)
Negentig jaar geleden werden op Walcheren (juli 1932) en Zuid-Beveland (januari 1933) afdelingen werden opgericht van de (sinds 1951 Koninklijke) Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV). In diezelfde tijd ontstonden op Walcheren, Schouwen en Zuid-Beveland ook afdelingen van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie en in 1937 werd de stichting Het Zeeuwse Landschap opgericht Deze gebeurtenissen markeren het begin van de moderne natuurstudie en natuurbescherming in Zeeland.

Alle reden dus om het 90-jarig bestaan van de KNNV in Zeeland aan te grijpen voor een jubileumsymposium. We mogen voor deze bijeenkomst gebruik maken van filmzaal van provincie Zeeland in het Middelburgse abdijcomplex en een keur van sprekers heeft zijn medewerking toegezegd. Het belooft een mooie dag te worden.

Reserveer 15 april dus in je agenda en verspreid dit bericht naar andere belangstellenden.
Het definitieve programma zal over enkele weken worden verspreid via de provinciale en lokale natuurverenigingen. De capaciteit van de zaal is beperkt tot 100 mensen en belangstellenden moeten zich dus te zijner tijd opgeven.

Het organisatiecomité
Justus van den Berg (KNNV Bevelanden)
Johan Eckhardt (KNNV Bevelanden)
Anton van Haperen (KNNV Walcheren)
Leo Volhoren (KNNV Walcheren)

Nadere info: symposiumnegentigjaar@gmail.com

Minicursus Steenuilen

In het voorjaar organiseert IVN Walcheren samen met Peter Boelee – die zich in deze uitgave later voorstelt – een minicursus over steenuilen.

De minicursus zal bestaan uit twee delen:
Een presentatie op woensdag 10 mei om 19.30 uur bij MEC De Bevelanden in Goes (bij de Hollandse Hoeve); duur ongeveer 1,5 uur;
En een excursie op zaterdag 3 juni, om 10.00 uur vanaf het Dorpshuis in Nisse, Dorpsplein 28. De cursus is uitsluitend voor leden van IVN en kost 12,50 p.p. incl. koffie/thee.

Opgeven voor deze leuke cursus kan op: activiteiten@ivn-walcheren.nl, maar let op: het aantal plaatsen is beperkt! Na opgave ontvangt u een bevestiging met het verzoek om betaling.

Excursie door het Veerse bos- en Krekengebied

IVN Walcheren organiseert op zondag 20 augustus en 10 september 2023 een excursie over het Boswachterspad door het afwisselende natuurgebied van het Veerse Bos, dat ontstaan is na de inundatie van Walcheren in 1944–45. De wandeling begint om 10.00 uur en gaat door het illusiebos, langs de kreken met prachtig uitzicht over het water, het polderland van Walcheren, de drijvende brug en langs de Hoge stoel.

Het startpunt van de rondleiding is de parkeerplaats bij de natuurcamping ‘Het Veerse Gat’ in Veere.

Kosten: Volwassenen 3 euro; kinderen tot 12 jaar 1,50; leden van IVN en kinderen tot 6 jaar gratis. Graag ter plekke (gepast) contant betalen aan de gids.

Rondleiding buitenplaats Moesbosch

Op zondag 30 april en zaterdag 6 mei 2023 organiseert IVN Walcheren een bijzondere rondleiding over de historische buitenplaats Moesbosch in Koudekerke. Het bij de buitenplaats behorende bos kleurt in deze tijd van het jaar helemaal wit door het beschermde plantje Daslook dat hier rijkelijk groeit en bloeit.
Deze buitenplaats staat voor het eerst op de kaart in 1750, maar het daar tegenover gelegen Der Boede bestond al in de 14e eeuw, in de vorm van een zogenaamde ridderhofstede.
De villa van Moesbosch werd sinds de 18e eeuw bewoond door de familie Van Doorn. Bij het landgoed horen ook een grafkelder en een koetshuis, beiden staan op de monumentenlijst. Het bos is een uniek gebied, dat gedeeltelijk in privébezit is en normaal gesproken gesloten is voor het publiek.

Wilt u eens wat meer weten over deze buitenplaats en alles wat er rondom groeit en bloeit, dan kunt u mee met een rondleiding door een IVN-natuurgids op één van de volgende data:

Datum	Tijdstip
Zondag 30 april	10.00 uur
Zaterdag 6 mei	13.30 uur

Vertrekpunt: ingang /oprit huis Moesbosch, Vlis-singsestraat 28 in Koudekerke. De excursie zal ongeveer 1,5 uur duren.

Deelnemen kost volwassenen € 3,00; kinderen tot 12 jaar € 1,50. Voor kinderen onder de 6 jaar en voor leden van IVN Walcheren is deelname gratis. Graag ter plekke gepast contant betalen aan de gids.

Rondleidingen over de begraafplaats Middelburg

In 2023 organiseert IVN Walcheren samen met de gemeente Middelburg 3 rondleidingen op de begraafplaats van Middelburg.

De wandelingen starten op de eerste parkeerplaats van de oprijlaan bij de begraafplaats aan de Westelijke Oude Havendijk en vinden plaats op de onderstaande dagen:

Woensdag 17 mei om 14.00 uur;
donderdag 8 juni om 19.30 uur en
woensdag 11 oktober om 14.00 uur.

Aanmelden voor deze rondleidingen is verplicht!
U kunt zich aanmelden op: activiteiten@ivnwalcheren.nl.

De stadsbegraafplaats van Middelburg, zoals deze vroeger heette, is rond 1830 aangelegd nadat de traditie van het in de kerk begraven in de 19e eeuw verbroken werd.

In vroegere tijden werden de rijken in de kerk begraven en de minderbedeelden daarbuiten. Ook werd er in Middelburg wel op de Bolwerken begraven, waarvan nu alleen de Joodse begraafplaats nog zichtbaar is. De nieuwe regels bepaalden dat begraafplaatsen ver weg van de bebouwing – liefst buiten de stad – aangelegd moesten worden. Dat had eerst wel wat 'voeten in de aarde', omdat de rijken hun status en de kerken hun inkomsten zagen verdwijnen. Pas toen de nieuwe regels een wettelijke basis kregen met het definitieve besluit van Koning Willem I in 1829 is men in Middelburg begonnen met de aanleg van een algemene begraafplaats in het voormalige Havenkanaal tussen de Westelijke- en Oostelijke Havendijk.

In die tijd werd er ook aandacht aan het aanplanten van bomen en struiken geschonken en de begraafplaats is in de loop der jaren verschillende keren opnieuw ingericht en aangeplant. Al in 1882 zijn er Iepen, Schietpopulieren en Lariksen geplant en bloemperken aangelegd. Rechte paden werden veranderd in de toen gangbare landschapsstijl en in 1925 vond er een herinrichting plaats.

Na de aantasting van de bestaande beplanting door het zoute water als gevolg van de inundatie in 1944, heeft landschapsarchitect Chris Broerse een nieuw inrichtingsplan voor de begraafplaats alsook voor de Bolwerken gemaakt. Broerse was hoofd van de plantsoenendienst in Amstelveen en heeft meegewerkt aan de aanleg van verschillende heemtuinen. Geboren in Serooskerke was hij bekend met de omgeving hier op Walcheren en hij creëerde de kastanjelaan, evenals de grote taxushagen waardoor groene kamers ontstonden.

Op het oudste gedeelte van de begraafplaats is nog veel te zien over het begraven in vroegere tijden, zoals de grafkelders. Deze grafkelders, geschonken door het gemeentebestuur, waren een nabootsing van het begraven in de kerk. Verder zijn er, afhankelijk van hoe vermogend iemand was, de eigen graven met soms fraaie grafzerken of tombes te zien, het in klasse begraven en tot slot het achterafgedeelte voor de armen. Ook is hier een gedeelte met oorlogsgraven.

In de laatste decennia is het groen op het oudste gedeelte flink toegenomen; er staan vele boomsoorten en struiken. Wilde planten gedijen goed; zo komen er verschillende orchideeën voor en wilde viooltjes, evenals de voorjaarsprimula's.

Tijdens de wandelingen komen al deze onderwerpen uitgebreid aan de orde en worden de natuur, historie en cultuur met elkaar verbonden.

Wij aanschouwen de schoonheid van alles wat boven ons is, de kauwen van alles wat onder hen is; foto Jeike Lammers

Duurzaamheid

Stadsecologie in Middelburg

Bas Wattel

Natuur in de stad is nog maar een relatief jong en onbekend begrip. Bijzondere planten en dieren vind je niet alleen in natuurgebieden. Je vindt ze ook in de steden en dorpen op plekken waar je het niet zou verwachten. De meeste natuurliefhebbers zullen wel weten dat vogels beschermd zijn, vooral als ze broeden. Ook alle vleermuizen zijn beschermd, evenals hun verblijfplaatsen, foerageergebieden en zelfs hun vliegroutes.

Natuurgebied het Molenwater na een fikse regenbui

Sommige vleermuissoorten zijn net als de gierzwaluw en de huismus echte “stadse soorten” en verblijven bijna uitsluitend in gebouwen. Kikkers en padden komen veel voor in tuinen en parken, maar de rugstreeppad die onder andere in het Molenwaterpark in Middelburg zit, is een via Europese wetgeving beschermde soort. Natuurwetgeving is dus duidelijk niet alleen bedoeld voor grote natuurgebieden met hele zeldzame plantensoorten.

Eigenlijk zouden we zelfs kunnen stellen dat de stad een soort natuurgebied is waar we met z’n allen in leven, wonen en werken.

Twee slapende vleermuizen in een duiker op het Bolwerk

Helaas gaat het met de natuur wereldwijd niet goed, zo ook met de typische stadse soorten. Populaties nemen af door het verdwijnen van leefgebieden en verblijfplaatsen. Vleermuissoorten die in spouwmuren verblijven verliezen verblijfplaatsen, omdat steeds meer oudere gebouwen geïsoleerd worden. Isoleren van huizen is erg belangrijk om de klimaatdoelen te behalen, maar hiermee worden de al bedreigde diersoorten nog verder in hun leefgebied beperkt. Huismussen hebben al jaren last van vogelschroot in de daken van huizen en schuurtjes. Hun aantallen nemen al jaren af mede omdat wij liever geen nestjes in onze daken of goten hebben. En dan heb ik het nog niet eens over de dramatische afname van de insectenpopulatie, wat voor enorm veel dieren een bedreiging is.

De exotische mandarijneend met twee wilde eenden in het Toorenvliedpark

Natuur in de stad is dus een 'hot item' en bescherming van de soorten in de stad is erg belangrijk. Wist je bijvoorbeeld dat een vleermuis ruim 3000 muggen per nacht kan eten?

Gelukkig wordt de noodzaak van natuurbescherming in de stad steeds duidelijker en zijn er al veel stadsecologen aan het werk in Nederland. Zo ook op Walcheren. Vorig jaar is de eerste Zeeuwse stadsecoloog begonnen in Vlissingen en sinds dit jaar ben ik zelf begonnen als stadsecoloog van Middelburg. Iedere gemeente geeft zelf invulling aan de functie maar het behouden en verbeteren van biodiversiteit van de steden en dorpen staat altijd op de eerste plaats.

Mijn eerste taak als stadsecoloog in de gemeente Middelburg is het maken van een kansenskaart voor de biodiversiteit binnen de gemeente. Hierin gaan we vastleggen welke plekken hoge natuurwaarde hebben, of kunnen hebben, en hoe deze beter met elkaar verbonden kunnen worden. Ook zullen we het groenbeheer zoals het maaien en snoeien uit voeren op een manier waarop planten en dieren er profijt van hebben.

Oranje zandoogje in Dauwendaele

Omdat ik al veel door Middelburg loop, meestal op zoek naar vogels en vleermuizen, lijkt het me leuk om jullie uit te nodigen voor de excursie 'beschermde natuur in de stad'. Tijdens de excursie wil ik samen met jullie gaan kijken naar de gierzwaluwen, huismussen en vleermuizen.

De eerste keer zal starten op woensdag 12 april vanaf 19:30 tot 21:30. Vertrek vanaf de muziektent op het Molenvater. Het is handig om een verrekijker en zaklamp mee te nemen.

Overgang papier naar digitaal

Zoals jullie al hebben kunnen lezen in een persoonlijk verslag van Len een tijdje terug, krijgt binnenkort niet iedereen standaard meer de papieren versie van Op de Hoogte in de bus. Het eerste nummer van het jaar zal iedereen wel op papier krijgen met het jaarprogramma erin. Maar de andere drie edities krijg je voortaan digitaal toegestuurd.

We denken hiermee de hoge kosten van het drukken en rondsturen te kunnen verlagen en zo meer geld over te houden voor andere dingen. Jullie suggesties hiervoor zijn ook altijd welkom bij secretariaat@ivnwalcheren.nl

Wil je toch graag de papieren versie blijven ontvangen? Stuur dan een bericht naar opdehoogte-walcheren@ivn.nl. Dan zorgen we er voor dat je de papieren versie blijft ontvangen en er eigenlijk niets veranderd.

Oogstdag Ter Hooge

Angelique de Cock

Op 1 maart was er een gezellige en geslaagde oogstdag op Ter Hooge!

Met zo'n 10 vrijwilligers werd er hard gewerkt om het teveel aan jonge zaailingen uit de grond te halen. Bijna alles wat 60 cm of hoger was mocht er uit, zodat niet alles dicht groeit.

Tussendoor was er koffie en thee met wat lekkers om daarna weer enthousiast aan het werk te gaan.

En dan... de resultaten!

569 es

343 veldesdoorn

307 gewone esdoorn

40 aalbes

31 beuk

7 vlier

3 vleugelnoot

2 Europese vogelkers

1 hazelaar

In totaal 1303 boompjes! Geweldig!!

Bijna 1000 daarvan zijn naar de bomenhub in Cityseeds gebracht om daar uit de delen op de uitdeeldag.

Ontdekkingstocht

Wat een prachtig weggetje is het toch! Ga er de komende tijd er ook eens op uit en probeer eens een paadje waar je nog nooit gelopen hebt. Wie weet wat je allemaal ontdekt! Foto: Jeike Lammers

Artikelen en ander Nieuws

De duinen ontstaan voor je voeten

Margot Quist

Deze foto's van een stralende winterse dag met veel wind laten zó mooi de duinvorming aan de Zeeuwse Kust zien, dat ik ze graag wil delen met de lezers van "Op de Hoogte".

De eerste foto laat het vlakke strand zien, waarop de wind vrij spel heeft en ongehinderd het zand wegblaast; op de daaropvolgende foto's zie je het prille duin steeds wat meer aangroeien.

Na de eerste kleine duintjes die ontstaan doordat het zand blijft liggen achter een beetje helm, komen er steeds grotere duintjes totdat er een groot duin staat.

Jonge duintjes

Het genieten van de foto's (die eigenlijk al voor zichzelf spreken) is wat mij betreft, dan ook genoeg.

Of beter nog: stap op de fiets of in de auto. Pak je kinderen goed in, want het is ijsig koud daar, en ga zelf kijken en ontdekken!

Locatie:

Vanaf de Parking Strand Neeltje Jans (achter de Vluchthaven Neeltje Jans) loop je zo de dijk over en ligt het duin--ontstaansgebied aan je voeten.

Dat wordt door de mens gezekeerd door er een hekwerk van takken op te plaatsen.

De Sequoia, een oermammoetboom

Henk Sijsenaar

Laatst sprak ik iemand, die het bomenwandelboekje “Langs de bomen van de Stromenwijk en park Tooren-vliedt” had gelezen. Dat boekje was het resultaat van een afstudeerproject van zes deelnemers aan de Natuurgidsenscursus 2003-2004.

Hij miste daar de Sequoia in die al 60 jaar in zijn voortuin staat. Zijn huis staat echter niet in het deel van de wijk dat toen is onderzocht maar in 't Zand.

Het maakte me wel nieuwsgierig en ik heb hem en zijn vrouw opgezocht en natuurlijk de boom bewonderd.

Een majestueuze boom van geschat 15 tot 20 meter hoog, kaarsrecht en, gebleken, in goede handen van de bewoners die al vrijwel toen zij de woning in 1962 betrokken de Sequoia van toen ca. 30 cm groot hebben geplant.

Metasequoia (watercypress) in 't Zand

Het bleek een goede groeier die de keren, dat zij nieuwe burens kregen, zorgde voor benauwde momenten vanwege de inmiddels grote boom zo dicht op de scheidslijn met die burens. Gelukkig steeds geen probleem.

Nu behoeven ze zich geen zorgen meer te maken, de boom staat op de gemeentelijke lijst van monumentale bomen, zelfs bij werkzaamheden in de straat wordt er op de boom gelet. En hij is het sieraad van de straat.

Deze boomsoort behoort tot het geslacht *Sequoiadendron*, dat familie is van de cipressen. Er zijn verschillende soorten, de reuzensequoia is waarschijnlijk wel de meest bekende mede dankzij de mammoetboom “General Sherman” van 85 meter hoog, en geschat 2700 jaar oud, de *Sequoia sempervirens* in Californië (V.S.).

Het zijn oerbomen die al 200 miljoen jaar op de wereld te vinden zouden zijn geweest. Hun oorsprong lag o.a. in Azië en aan de westkust van Amerika. In de loop van die vele duizenden eeuwen waren ze door allerlei klimatologische ontwikkelingen bijna uitgeroeid.

De reuzensequoia heeft altijd groene naalden. De boom van de familie is echter naaldverliezend dus hoe zit dat?

Een andere soort is de *Metasequoia glyptostroboides*; deze werd in 1941 herontdekt in China, in het dorpje Madoaoqui en is nadien over de hele wereld verspreid. Deze soort, met als Nederlandse naam Watercypress, is in de winter wel bladverliezend en de beschrijvingen blijken overeen te komen met de boom in 't Zand in Middelburg.

Deze metasequoia heeft verschillende namen naast zijn botanische, Chinese Mammoetboom, Waterboom, Watercypress. Het geslacht *Sequoiadendron* behoort tot de cipressenfamilie.

De boom is eenhuizig en heeft een vezelachtige bast zoals we die ook wel kennen van de Moerascypress (*Taxodium distichum*).

De vrouwelijke vruchten zijn kogelvormige appels; de mannelijke kegels lijken op hangende pluimen, zie foto.

Vrouwelijke appels van de metasequoia.

Het mannelijke zaad van de metasequoia

De mannelijke zaadpluimen

De metasequoia wordt in Nederland meestal zo'n 25 meter hoog, in China wordt dat gemakkelijk ruim 40 meter, maar dat is dan ook de oorspronkelijke biotoop. De boom in 't Zand kan dus nog even doorgroeien.

De metasequoia lijkt wel wat op de moerascipres, maar onderscheidt zich daarvan door de naaldplaatsing aan de takken die bij de metasequoia evenwichtig tegenover elkaar zijn gerangschikt, ook de zaadvorming is anders en heeft geen luchtwortels die de moerascipres nodig heeft. Beide hebben wel een wat verende bast.

Kortom een bijzondere boom en zeker het bekijken waard!

De specifieke naaldplaatsing evenwichtig tegenover elkaar

Over de specht

Carlien Klootwijk-van Dis

Orde PICIFORMES, familie Picidae

Het zijn kleine tot middelmatige vogels met sterke snavel met scherpe beetelvormige punt op het uiteinde. Hiermee hakken ze in bomen, graven naar houtborende insecten en gebruiken deze om nesten uit te hollen. Een specht gebruikt zijn stijve staart als steun bij het klimmen. De zeer lange, kleverige tong wordt gebruikt om insecten uit gangen te halen. De meeste soorten trommelen op takken, palen of buien van lantaarnpalen. Vooral in het voorjaar worden territoria uitgezet. Behalve dit ratelen beschikken ze over karakteristieke verdragende roeptonen. Mannetjes zijn meestal felgekleurd en hebben vaak rood op de kop en een rode 'broek'.

De vlucht is uitgesproken golvend, met tussen de vleugelslagen opgevouwen vleugels.

Hoofdzakelijk zijn het standvogels.

Tak tak tak! Van verre hoor je ze al tekeer gaan, de spechten in het bos.

Een beetje specht is de hele dag door aan het tikken, hameren en drummen. Er is altijd wel een reden. Een roffeltje hier om een territorium af te bakenen, een tikkie daar om te laten weten dat je wilt paren, een harde hamerslag voor de aanmaak van een nestholte of gewoon lekker trommelen om voedsel te zoeken. Rupsen, kevers en andere hapklare insecten tussen de schors gaan op de loop als hun ondergrond begint te trillen.

Uit onderzoek blijkt dat de kleine hersenen van spechten bestand zijn tegen de schokken. Daardoor is het niet pijnlijk voor de vogel, de vorm van de kop is helemaal afgestemd op het hameren. Door de stevige spiermassa rond de schedel en nek functioneert de kop van de specht tijdens het pikken als een stijve stevige hamer. Hun roffel en hun roep ('tsjik') is vaak te horen in buitenplaatsen, parken en lanen en tuinen. Als er maar bomen staan.

Het gaat goed met de bossen in Nederland. Er worden veel jonge bomen geplant en oude bomen of zieke exemplaren laten ze meer in de bossen staan. Dit is belangrijk voor insecten en vogels, meer biodiversiteit.

Broeden

Als een mannetje een vrouwtje heeft gevonden in zijn territorium gaan ze half maart samen roffelen en een nest uithakken op enkele meters hoogte. Dat duurt 14 dagen. Begin april legt het vrouwtje 4-6 eieren, mooi glanzend en crèmewit van kleur. De broedtijd is 10-12 dagen. Zowel het vrouwtje als het mannetje broeden én voeren de jongen in het nest. De jongen zitten 20-23 dagen in het nest. Als de jongen zijn uitgevlogen, worden ze verdeeld door de ouders en nog 10 dagen verzorgd.

Voedsel

Spechten eten in het voorjaar én in de zomer insecten. Als er weinig insecten zijn eten ze ook wel eieren uit zangvogelnestjes of ze halen met hun lange uitstekende plakkerige roltong jonge pimplmeesjes en koolmeesjes uit de nestkasten. Eén keer was ik er getuige van dat een bonte specht zich vastkleemde aan een nestkastje van een koolmees waarbij hij zijn stijve staart als steun gebruikte. De jonge koolmeesjes werden met de lange roltong, die plakkerig is, één voor één uit het nest gevist en opgegeten!

Ze hakken vaak aan nestkasten om een groter gat te maken zodat ze daar voedsel uit kunnen halen.

Tip: Als je een nieuwe vogelnestkast aanschaft koop er dan eentje met een stalen plaatje om het gat zit, zodat deze niet uitgehakt wordt!

In de wintermaanden zijn zaden van naaldbomen zoals dennen- en sparappels favoriet. Dan hakken ze een gat in een stuk schors en klemmen daar de dennenappel tussen.

Uitgehakte ingang nestkast aan onze berk

Zo pikken ze de zaden tussen de schubben eruit die vervolgens op de grond vallen. Zo'n hoopje van die schubben op de grond bij een boom noem je een 'spechtensmidse'.

Soms zijn spechten ook in de omgeving van bijenkasten te vinden. Bij strenge winters komen ze daarnaast naar de voedertafels op vetbollen met zaden af.

Ze begeven zich graag in de buurt van boomklevers en mussen.

De middelste bonte specht is net zo groot als een merel. Waar ze eerst vooral in parken en open bossen als leefgebied hadden, zijn ze steeds meer in steden en dorpen waar te nemen. Dat is een goed teken.

De 'spechtensmidse'

In het late najaar als de bladeren vallen en in het vroege voorjaar hoor je het 'tsjik' geluid.

Als het februari is geweest, is de specht door zijn roep en roffel goed te spotten. Een specht kan wel een kwartier op dezelfde plek zitten. Handig als je met je verrekijker speurt waar de specht kan zitten. Je ziet ze ook in een golvende beweging van boom naar boom vliegen. Het hele jaar door zijn ze aanwezig in Nederland.

Voor mijn vijf minutenpraatje bij de IVN gidsenopleiding heb ik als onderwerp de Specht gekozen, ik wist er niet zoveel over, maar door deze opdracht ben ik een stuk wijzer geworden.

Het is een bijzondere, actieve, wel wat schuwe moeilijk te spotten vogel. Het is fijn dat het goed gaat met de populatie spechten. In Nederland zijn zes soorten spechten; de Grote-, de Middelste, de Kleine Bonte Specht, de Groene Specht met zijn lachende roep. Deze laatste zie ik ook geregeld in onze tuin. Verder de zwarte specht en draaihal. Deze laatste twee zie je meer in Duitsland en in het oosten van Europa.

Bronnen:

www.sovon.nl : Allerlei soorten vogels worden in kaart gebracht door 1000 vrijwilligers.

Hoe het gaat met o.a. de specht.

De Maretak - Viscum album

Margot Quist

Klasse: Spermatopsida (Zaadplanten)
Stam: Embryophyta (Landplanten)
Familie: Santaleae (Sandelhoutfamilie)
Geslacht: Viscum

De Maretak is voor mij één van de meest intrigerende planten. Van oudsher voorkomend in folklore (een geheimzinnige plant die tussen hemel en aarde leeft), mythen en sagen, hangt er een sfeer van magie rond de plant; maar de plant is ook bekend om zijn geneeskrachtige eigenschappen.

Als kind hoorde ik van de maretak en éénmaal in Frankrijk met Kerst krom mijn vader een boom in om een struik af te snijden, en moesten wij er allemaal onderdoor lopen – juist vanwege het kussen natuurlijk!

Een grote bol van de maretak vol met bessen - foto door Michal (CC BY-SA 4.0)

Maretak (*Viscum Album*) is een tweezaadlobbige plant uit de Sandelhoutfamilie. Het is een groenblijvende half-parasiet die wortelt in het hout van zijn gastheer. Hij heeft leerachtige, tegenoverstaande bladeren. De plant onttrekt water en voedingsstoffen aan de sapstroom van zijn gastheer – die er overigens niet van doodgaat – maar heeft wel bladgroen en maakt dan ook zelf voeding d.m.v. fotosynthese.

Er zijn drie ondersoorten: de maretak groeiend op loofbomen (o.a. populier, appel, en eik – denk aan de druïde Panoramix in de strips van Asterix en Obelix die de maretak van de heilige eik gebruikt voor zijn geheime toverdrank die onoverwinnelijk maakt), op naaldbomen zoals de den en de maretak groeiend op de spar. Deze zijn botanisch ook verschillend.

Al door de Romeinen werd de maretak gebruikt om vogels te vangen (“Vogellijm”). Het slijm van de bessen is heel kleverig en werd op takken gesmeerd. Het schijnt dat dit gebruik in Italië nog niet helemaal verdwenen is.

Het verhaal van Panoramix is gebaseerd op de aantekeningen van Plinius de Oude die in zijn ‘Naturalis historia’ optekende dat “een in wit geklede druïde in de midwinterceremonie met een gouden sikkels de maretak uit de heilige eik sneed. De afgesneden plant mocht de grond niet raken en werd in witte doeken opgevangen. De maretak werd in water gedompeld dat dan als bescherming tegen ziekten en onheil werd gebruikt.”

Bij de Kelten en Germanen speelde de maretak een rol in hun vruchtbaarheidsrituelen. Een sage waarvan je zou willen dat hij ook in onze tijd nog een rol speelde is die van de Scandinavische godin Freya, die – toen haar zoon, de god Baldur, was gedood door een pijl die van maretak was gemaakt – bepaalde dat iedereen die onder de maretak stond, de wapens moest neerleggen en vrede sluiten.

Geneeskrachtige werking

De maretak is een zeer oud geneesmiddel. Druïden vereerden de plant en noemde haar de ‘alles helende plant’. Van oudsher gebruikt men jonge takjes en bladeren (thee van zetten) bij de behandeling van hoge bloeddruk, arteriosclerose, nerveuze tachycardie, hoofdpijn ten gevolge van hypertensie, histerie en chorea.

In de antroposofische geneeskunde (Rudolf Steiner) gebruikt men de maretak als geneesmiddel tegen het kankerproces. De Maretak werkt door de celdodende stoffen die het in geringe concentraties bevat, maar tegelijkertijd de activiteit van het immuunsysteem stimulerend, op allerlei vormen van kanker maar heeft ook een preventieve werking, tegen voorstadia van kanker. Voor de behandeling gebruikt men een concentraat uit het zomer- en wintersap van de hele maretak, dat middels een injectie wordt toegediend.

Beschrijving

De planten zijn tweehuizig, zijn dus óf mannelijk óf vrouwelijk. De bloemetjes zijn klein en eenvoudig. Er zijn vier schubjes per bloem, geen kelk of kroonbladeren, geen meeldraden of vruchtbeginsel. De bloemetjes geuren naar ananas en worden door bijen bezocht. De bessen worden alleen bij de vrouwelijke plant gevormd. Ook de vrucht is botanisch gezien eenvoudig. Voor de ontwikkeling heeft de jonge kiem licht nodig, dit in tegenstelling tot vele andere planten. Te lang in het donker verliest het zaad zijn kiemkracht.

De bloei en besvorming vindt niet plaats aan het eind van de zomer, maar in najaar en winter.

Voortplanting

De witte, bes-achtige vruchten in de winter zijn doorschijnend wit en kleverig, en worden vooral gegeten door lijsters. De vogels eten de bessen en poepen de niet verteerde zaden uit die door de kleverige laag (*viscum* verwijst naar het plakkerige sap uit de bessen) aan de takken blijven kleven. Hier komt ook de naam mistletoe (mistle) en tan (tak) in het Oudgermaans vandaan.

Rijp op de maretak - Foto door gailhampshire (Flickr CC 2.0)

Het zaad kiemt met zijn 'wortel' omhoog, daarna buigt hij naar de twijg. De wortel dringt niet zozeer door in de tak, de tak groeit om de wortel heen.

Na een jaar begint de normale groei. Na 5 tot 7 jaren begint de tak te bloeien. Na 10 tot 15 jaar kan de plant geoogst worden. De Maretak kan ongeveer 50 jaar oud worden. De vorm is min of meer een bolvorm, een kosmische vorm. Er is niet of nauwelijks oriëntatie op het licht noch op de zwaartekracht.

Alleen de vrouwelijke planten dragen in de winter, vanaf november, witte bessen. De mannelijke planten dragen geen bessen. De bes is het resultaat van een vrouwelijke bloem die bevrucht is. Mistletoe is tweehuizig; mannelijke en vrouwelijke planten leven afzonderlijk van elkaar. Biologisch gezien is deze plant een unicum, hij heeft geen vaatstelsel, de stoffen worden van cel tot cel doorgegeven. De Maretak groeit op kalkhoudende bodems (Limburg en Brabant) in het wild, maar wordt heden ten dage ook gekweekt (op appelbomen) en verkocht in tuincentra. Het is ook mogelijk om de plant zelf te kweken, mits je heel veel geduld hebt. Niks is echter mooier dan in een boom op het Franse platteland te klimmen om er een tak voor je dochter uit te halen.

Het zaadje van de maretak, foto door Salicyna (CC BY-SA 4.0)

Toxiciteit

Maretak bevat giftige eiwitten: viscotoxines waarvan in de antroposofie gebruik wordt gemaakt. Deze eiwitten bevinden zich in de bladeren en de takken van de plant. De bessen zouden geen viscotoxines bevatten en zouden daarom minder giftig zijn. De giftigheid van de maretak is sterk afhankelijk van de gastheerboom. In de praktijk brengt de inname van enkele bessen over het algemeen het volgende met zich mee: braken, diarree, zwakte, dorst en agitatie.

Een leergierige mede-cursiste van de opleiding tot natuurgids heeft dit bijna aan den lijve ondervonden. Door het blad niet in te slikken maar er slechts van te proeven – de smaak is een beetje zoetig – was het niet nodig het Antigifcentrum te raadplegen.

Prachtige prunus; foto Jeike Lammers

De Overblijvende ossentong (Pentaglottis sempervirens)

Henk Sijsenaar

De Hersenstichting van Prof. Dr. Erik Schreuder stimuleert mensen om dagelijks in de frisse lucht een wandeling(etje) te maken van minimaal 20 minuten en 750 meter. Onontbeerlijk voor een gezonde hersenpan. Leden van mijn familie hebben mij aangestoken dus ik loop nu zo'n 8 maanden vrijwel dagelijks mijn rondje ergens, veelal in de binnenstad van Middelburg, mijn woonplaats. Hè, hè, dit was mijn inleiding tot mijn verhaaltje over de ossentong. Want die trok mijn aandacht toen ik bij een recente wandeling achter de Kuiperspoort in Middelburg kwam.

Het blijkt al een oude bekende te zijn in Nederland en heette vroeger "groene ossentong"; het is de enige Pentaglottis in de Boragofamilie. Pentaglottis = vijf tong(en).

De overblijvende ossentong in de Kuiperspoort

Van de Boragofamilie maakt ook de Gewone bernagie deel uit die misschien beter bekend staat als komkommerkruid (*Anchusa officinalis*). De naam "ossentong" heeft de Boragofamilie te danken aan de harige bladeren. Het had ook rundertong of stierentong kunnen zijn, lijkt me. Misschien is de naam wel gekozen in de tijd dat ossen nog veel als trekdier werden gebruikt.

Het is een groenblijvende plant (*sempervirens* is groenblijvend) die oorspronkelijk uit Zuid-Europa en Azië bij ons terecht kwam. Dat zal wel zijn vanwege het feit dat vrijwel alles van de plant op de één of andere wijze kan worden gegeten. Het is een vrij vaak voorkomende verwilderde tuinplant, maar de echt wilde variant zou toch ook nog schaars in Nederland voorkomen. De pentaglottis schijnt ook als stinsenplant gewild te zijn, maar op Walcheren heb ik hem nooit waargenomen.

De harige bladeren van wat dichterbij

's Winters is de plant niet echt op zijn mooist, de oudere, onderste bladeren zijn dan vaak voorzien van witte vlekken: in het voorjaar neemt het jonge groen het over en van april tot juli zijn de planten hier in bloei. De mooie blauwe bloemen van een kleine centimeter groot en moeten kennelijk smakelijk zijn, want ze zijn zeer geschikt voor decoratie van salades en zo.

De mooie bloemen van deze plant, ook wel *Anchusa Sempervirens* genoemd

In de Kuiperspoort staat de plant met velen langs de ook erg mooie oude muren achter de achtertuinen van de Rouaanse kaai. Toch bijzonder, hè?

Fototip: Werkgroep Natuurfotografie

Arjen Hartog

Dit jaar zijn we binnen IVN Walcheren begonnen met een werkgroep Natuurfotografie. Hiervoor hebben zich 10 personen aangemeld, waaronder enkele nieuwe leden. Zoals ik reeds eerder in Op de Hoogte heb gemeld staan er dit jaar drie cycli op het programma. Een cyclus bestaat uit twee zaterdagochtenden waarop we een natuurgebied in trekken en lekker gaan fotograferen en een woensdagavond waarop we met elkaar foto's gaan bespreken.

De eerste twee zaterdagochtenden zitten er inmiddels op. De eerste bijeenkomst was 21 januari en toen zijn we naar Landgoed Berkenbosch geweest. We hebben eerst de bekendste Lindenlaan van Nederland op de foto gezet. Hierbij hebben we overzichtsfoto's gemaakt en details van de misvormde Linden.

Vervolgens hebben we de eerst ontlukende sneeuwkllokjes gefotografeerd. Het was nog even spannend of er al wel bloeiende aanwezig waren. Ik had ze in Middelburg al wel zien bloeien, maar op het Landgoed is het toch altijd iets kouder dan in de stad. Maar gelukkig stonden er in de buurt van de Mondriaanboom al wel enkele te bloeien.

© Arjen Hartog

Daarna zijn we nog doorgelopen naar de Vissenkomp. Ook daar zagen we de eerste Gele Lissen al uit de grond komen. Ook waren er al knoppen in de Rododendrons te vinden. Die waren erg mooi met tegenlicht. Tot slot zijn we nog naar het strand geweest. Hier vonden we veel schelpen met een laagje zand er achter. Dit was zo gevormd door de wind. De slagschaduw die ontstond door de lage zonnestand maakt het mooi om dit fotografisch vast te leggen.

De tweede zaterdagochtend was 11 februari en toen zijn we naar het Ritthemse bos en de slufte op het strand bij Fort Rammekens geweest. We hebben min of meer hetzelfde rondje gelopen dat we tijdens de fotocursus doen.

Eerst zijn we begonnen bij de kreek die bij het fort te vinden is. Er lagen veel omgevallen bomen, die ook deels in het water terecht waren gekomen en dat leverde voor sommige aardige plaatjes op. Toen we daar warm gedraaid waren, zijn we verder het Ritthemse bos ingegaan. Sommige hebben zich uitgeleefd op het mos dat onderaan de bomen zat en anderen gingen los op het bruggetje over het water.

Halverwege de ochtend hebben we ons verplaatst naar de slufte achter het Ritthemse strand. Waar we mooie landschapsopnames konden maken achterin de slufte en macro's voorin de slufte. Na daar ongeveer drie kwartier bezig te zijn geweest, zijn we via het strand terug gelopen naar de auto's. Onderweg zijn we nog gestopt bij het strekdammetje. Daar konden we mooie opnamen maken van Japanse oesters en van verschillende dieren, omdat het laag water was.

Op woensdagavond 8 maart gaan we een aantal van de gemaakte foto's met elkaar bespreken. We doen dit in het kleine zaaltje van de Couburg in Koudekerke om 19.30 uur.

Mocht zin hebben om ook mee te gaan, dan ben je natuurlijk van harte welkom. De data van de volgende cyclus is 15 april en 13 mei (beide op zaterdagochtend, 9-12 uur); en woensdagavond 14 juni. Het is wel prettig als je je van te voren even aanmeld bij Arjen Hartog (a.m.hartog@gmail.com).

Veel fotografisch plezier de komende tijd,
Arjen Hartog
www.arjenhartog.nl

Introductie Peter Boelee en mini-cursus steenuilen

Peter Boelee

Introductie

Hallo IVN'ers,

Mijn naam is Peter Boelee; ik denk dat veel mensen mijn naam mogelijk al eens gehoord hebben? Ik schrijf "Natuurbelevissen" in de Huis aan Huiskrant, die ook op Walcheren verspreid wordt. En ik hou mij al vanaf 2007 bezig met de bescherming van Steenuilen op Zuid-Beveland en Walcheren.

Ik deed dat in opdracht van Stichting Landschapsbescherming tot 2016 toen de Provincie Zeeland de subsidie in-trok omdat het zo goed ging met de steenuilen. Vanaf dat moment werd door steenuilvrienden het Zeeuws Steenuilfonds opgericht:

www.zeeuwssteenuilfonds.nl

Mijn opdracht was en is: behoud de Steenuil in Midden Zeeland en indien mogelijk, zorg dat ze zich uitbreiden. Als erkenning voor het succes na 15 jaar inzet ontving ik op 5 november j.l. van de Commissaris van de Koning, tevens voorzitter van het Prins Bernard Cultuurfonds, een mooie geldprijs.

Om meer over mijn werk te weten te komen, verwijst ik jullie naar de jaarverslagen op de site:
<https://vwgbevelanden.knnv.nl/werkgroep/subwerkgroep-steenuilen/>
Onderaan de tekst staan de links naar de Steenuil Jaarverslagen.

Ik ben gevraagd om jullie wat wijzer te maken over de Zeeuwse Steenuil en ik heb gedacht dat ik dat het beste kan doen door jullie een lezing te geven en daarna een dagdeel met mij mee te nemen in het veld. Uiteraard moeten we daarmee wachten tot de jonge steenuilen ringbaar zijn, want pas dan open ik de nestkasten.

Nog even een opmerking, ik hoop dat jullie nu zelf geen steenuilnestkasten gaan plaatsen. Op Walcheren hangen 30 steenuilnestkasten die worden ieder jaar gecontroleerd. En op die ene in Nieuw en St Joosland na heeft er nooit een Steenuil in die andere nestkasten gezeten. Wil je toch wat doen voor de Steenuilen op Walcheren dan praten we hier in de zomer bij onze ontmoeting over.

Tot ziens!

Peter
peter@boelee.nl

Lekker loeren vanaf de veranda; foto door Monique van Kootwijk

Minicursus

In het voorjaar organiseert IVN Walcheren samen met Peter Boulée – die zich in deze uitgave later voorstelt – een minicursus over steenuilen.

De minicursus zal bestaan uit twee delen:

Een presentatie op woensdag 10 mei om 19.30 uur bij MEC De Bevelanden in Goes (bij de Hollandse Hoeve); duur ongeveer 1,5 uur;

En een excursie op zaterdag 3 juni, om 10.00 uur vanaf het Dorpshuis in Nisse, Dorpsplein 28.

De cursus is uitsluitend voor leden van IVN en kost 12,50 p.p. incl. koffie/thee.

Opgeven voor deze leuke cursus kan op: activiteiten@ivn-walcheren.nl, maar let op: het aantal plaatsen is beperkt!

Na opgave ontvangt u een bevestiging met het verzoek om betaling.

Op de uitkijk in het heerlijke zonnetje; foto door Monique van Kootwijk

Jaarprogramma 2023

Er is veel werk achter de schermen verricht om onderstaand programma te kunnen presenteren. Met heel veel dank aan alle gidsen en Heleen, onze activiteitencoördinator. Er kunnen later nog wijzigingen plaatsvinden, dus voor het meest recente overzicht kun je het beste kijken op onze nieuwe website.

Datum	Excursie / activiteit	Tijdstip	Thema / opmerking
<u>MAART</u>			
zaterdag 11 maart	Ter Hooge	10.00	De lente ontwaakt
zaterdag 18 maart	ALV en film 'Onder het maaiveld'	14.00	Kloveniersdoelen Alleen voor leden
zaterdag 25 maart	binnenstad Middelburg	13.30	Langs monumentale bomen
<u>APRIL</u>			
woensdag 5 april	Overduin/Oranjabos	14.00	Natuur en een vleugje Oranjecultuur
woensdag 12 april	Park Toorenvliedt	15.00	Kijk! een Kwak
woensdag 12 april	Park Molenwater	19.00	Op zoek naar beschermde huisgenoten
zondag 16 april	Nollebos	10.00	De lente ontwaakt
zaterdag 22 april	Ter Hooge	06.00	Vroeg uit de veren! (vogelexcursie deel 1)
zaterdag 29 april	binnenstad Middelburg	10.00	Natuur in de stenen stad/ stoepplantjes
zondag 30 april	Moesbosch	10.00	Landgoed Moesbosch/bloeiend daslook
<u>MEI</u>			
zaterdag 6 mei	Park Toorenvliedt	06.00	Vroeg uit de veren! (vogelexcursie deel 2)
zaterdag 6 mei	Moesbosch	13.30	Landgoed Moesbosch/bloeiend daslook
woensdag 10 mei	minicursus Steenuilen deel 1	19.30	Presentatie MEC De Bevelanden (bij de Hollandsche Hoeve), Goes. alleen voor leden
vrijdag 12 mei	Nollebos	19.00	Vogels in het Nollebos
zaterdag 13 mei	Park Toorenvliedt	14.00	Voorjaar in het park (aangepaste excursie)
woensdag 17 mei	Begraafplaats Middelburg	14.00	Natuur- en cultuurhistorische wandeling
zaterdag 20 mei	Ter Hooge	10.00	Bloeiende bomen
maandag 29 mei	Overduin/Oranjabos	10.00	Natuur en een vleugje Oranjecultuur
dinsdag 30 mei	Rammekenshoek	19.30	
<u>JUNI</u>			
zaterdag 3 juni	minicursus Steenuilen deel 2	10.00	Excursie vanaf het Dorpshuis in Nisse. Alleen voor leden
dinsdag 6 juni	Rammekenshoek	19.30	
donderdag 8 juni	Begraafplaats Middelburg	19.30	Natuur- en cultuurhistorische wandeling
dinsdag 13 juni	Rammekenshoek	19.30	
woensdag 14 juni	De Schotsman	14.00	De orchideeën van de Schotsman
vrijdag 16 juni	Park Toorenvliedt	19.00	Lekker lang licht!
dinsdag 20 juni	Rammekenshoek	19.30	
woensdag 21 juni	Ter Hooge	19.30	De langste dag
dinsdag 27 juni	Rammekenshoek	19.30	
woensdag 28 juni	Overduin/Oranjabos	14.00	Natuur en een vleugje Oranjecultuur

<u>Datum</u>	<u>Excursie / activiteit</u>	<u>Tijdstip</u>	<u>Thema / opmerking</u>
<u>JULI</u>			
dinsdag 4 juli	Rammekenshoek	19.30	
zaterdag 8 juli	Park Toorenvliedt	13.30	Zomertijd
dinsdag 11 juli	Rammekenshoek	19.30	
woensdag 12 juli	De Schotsman	14.00	De orchideeën van de Schotsman
zaterdag 15 juli	binnenstad M'burg	13.30	Langs monumentale bomen
dinsdag 18 juli	Rammekenshoek	19.30	
zaterdag 22 juli	Ter Hooge	19.30	Hoogzomer
dinsdag 25 juli	Rammekenshoek	19.30	
<u>AUGUSTUS</u>			
dinsdag 1 augustus	Rammekenshoek	19.30	
woensdag 2 augustus	Overduin/Oranjebos	10.00	Natuur en een vleugje Oranjecultuur
dinsdag 8 augustus	Rammekenshoek	19.30	
vrijdag 11 augustus	Nollebos	19.30	Zomeravondwandeling
zaterdag 12 augustus	Ter Hooge	14.00	Aangepaste wandeling mindervaliden
dinsdag 15 augustus	Rammekenshoek	19.30	
zondag 20 augustus	Veerse bos	10.00	Veerse Bos- en Krekengebied
dinsdag 22 augustus	Rammekenshoek	19.30	
zondag 27 augustus	binnenstad Middelburg	14.00	Natuur in de stenen stad/ stoepplantjes
dinsdag 29 augustus	Rammekenshoek	19.30	
<u>SEPTEMBER</u>			
zaterdag 2 september	Binnenstad M'burg	13.30	Langs monumentale bomen
zaterdag 9 september	Overduin/Oranjebos	14.00	Natuur en een vleugje Oranjecultuur
zondag 10 september	Veerse bos	10.00	Veerse Bos- en Krekengebied
dinsdag 12 september	Park Toorenvliedt	15.00	Nazomerlicht
zondag 17 september	Nollebos	10.00	Nazomer
zaterdag 23 september	Ter Hooge	14.00	Nazomerlicht
<u>OKTOBER</u>			
nog nader te bepalen Paddenstoelenexcursie			
zondag 8 oktober	binnenstad M'burg	14.00	Natuur in de stenen stad/ vruchten en zaden
woensdag 11 oktober	Begraafplaats Middelburg	14.00	Natuur- en cultuurhistorische wandeling
woensdag 18 oktober	Park Toorenvliedt	13.30	Herfst hangt in de lucht
vrijdag 20 oktober	Nollebos	14.00	Herfst hangt in de lucht
woensdag 25 oktober	Ter Hooge	14.00	Herfst hangt in de lucht
zaterdag 28 oktober	Overduin/Oranjebos	14.00	Natuur en een vleugje Oranjecultuur
<u>NOVEMBER</u>			
zaterdag 4 november	Park Toorenvliedt	13.30	Walcheren bevrijd
zondag 12 november	Nollebos	14.00	De kreken van het Nollebos
<u>DECEMBER</u>			
zaterdag 9 december	Ter Hooge	14.00	Winterse rust

Inhoud

Algemeen

- 2 Redactioneel
Bij de voorpagina
Aan de editie werkten mee
Colofon
- 3 Bestuur en Werkgroepen
Wil je een handje helpen?
- 4 Even voorstellen... - Marja Horrevoets
Persoonlijk verslag van Len

Activiteiten

- 5 Andere activiteiten in het kort
- 6 Natuur in de stenen stad
Natuur en een vleugje Oranjecultuur
- 7 De orchideeën van de Schotsman
IVN-Basiscursus Natuurfotografie in 2023
- 8 Wandeling "Langs monumentale bomen"
Excursies Nollebos/Westduin
Op zoek naar beschermde huisgenoten
- 9 Wandelingen in Park Toorenvliedt
- 10 Symposium '90 jaar natuurstudie en natuurbescher-
ming in Zeeland'
Mini-cursus steenuilen
Excursie door het Veerse bos- en krekengebied
Rondleiding buitenplaats Moesbosch
- 11 Rondleidingen over de begraafplaats Middelburg

Duurzaamheid

- 12 Stadsecologie in Middelburg
- 13 Overgang van papier naar digitaal
Oogstdag Ter Hooge

Artikelen en ander nieuws

- 16 De duinen ontstaan voor je voeten
- 18 De sequoia, een oermammoetboom
- 19 Over de specht
- 21 De maretak - viscum album
- 23 De overblijvende ossentong - Pentaglottis
sempervirens
- 24 Fototip: Werkgroep Natuurfotografie
- 25 Introductie Peter Boelee en mini-cursus steenuilen
- 26 Jaarprogramma 2023

De meerkoet verzamelt al wat voor zijn nestje; foto Jeike Lammers